

בני נוער בישראל: לימודים וחברים

לקט ממצאים מספר 3

מתוך מחקר "עמדות ושינויים בדפוסי אורח חיים, תזונה ופעילות גופנית בקרב בני נוער 2019-2021"

2025

כותבי הדוח

פרופ' אביעד טור-סיני

קרן דביר

אביתר שמול

שי שכטמן-שחר

ייעוץ בכתיבת הדוח

ד"ר עמלי שחף

ד"ר חגית ששון

עורכי המחקר

פרופ' אביעד טור-סיני

פרופ' יוסי הראל-פיש

פרופ' אורנה בראון-אפל

ד"ר שרה קפלן

ד"ר סיגל סופר

ד"ר איל שרגל

קרן דביר

מחקר זה מומן על ידי משרד המדע, הטכנולוגיה והחלל, מענק מחקר מספר 3-13634

האקדמית
עמק יזרעאל
ע"ש מקס שטרן

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

אוניברסיטת
בר-אילן
Bar-Ilan University

מכון וינגייט
WINGATE INSTITUTE

אוניברסיטת חיפה
UNIVERSITY OF HAIFA
جامعة حيفا

מאוחדת

מבוא ללקט ממצאים

תקופת ההתבגרות מהווה "חלון הזדמנויות" לבחינת אורח חייהם של בני הנוער, במהלכה ניתן ללמוד אודות שינויים אפשריים בהתנהגותם בבריאותם, תזונתם, דפוסי פעילותם הגופנית, אורח חייהם ואיכות חייהם, וכן אודות עמדותיהם ביחס לכל אלו. יחד עם זאת, למיטב ידיעתו, נושא זה טרם נחקר באופן מעמיק עד היום. פרויקט המחקר שלנו נוצר כדי למלא את הפער הזה ולספק תובנות שיכולות להשפיע על מדיניות ותמיכה בצעירים בישראל.

צוות המחקר כלל מומחים מתחומים שונים, מכלכלה, פסיכולוגיה ועד בריאות הציבור ומגוון זה אפשר ראייה הוליסטית של האתגרים והצרכים של בני הנוער.

המחקר נערך בין השנים 2019 – 2021 וכלל ראיונות ושאלונים עם מדגם בני נוער והוריהם. המחקר נערך בשלושה שלבים חשובים בחיי בני הנוער: כניסה לחטיבה העליונה, קבלת הצו הראשון וסיום התיכון. מדגם בני הנוער נבנה כך שיותאם במאפיינים דמוגרפיים וכלכליים למדגם הארצי המייצג.

שלא במתכוון כללה תקופת המחקר גם את תחילת תקופת הקורונה עד וכולל הסגר השני ובמהלך המחקר נערכו עדכונים לנושא הקורונה.

בהמשך למאמרים שנכתבו אודות ממצאי המחקר יצרנו גם 6 לקטי ממצאים, המתארים נושאים וצמתים משמעותיים בחיי בני הנוער והוריהם: בריאות גופנית ונפשית, שמירה על אורח חיים בריא, מאפייני חיי החברה ולימודים, מאפייני הורות, מצב כלכלי וניהול משק הבית והכנה לשירות הצבאי.

אנו תקווה ששימוש בממצאים אלו יוביל לתמיכה בצעירים והוריהם במעברים החשובים של חייהם.

לקט ממצאים מס' 3 – לימודים וחברים

לקט הממצאים הנוכחי מתמקד במצבם ויחסם של בני הנוער ללימודים ולחברים.

הלימודים והחברים תופסים מקום מרכזי בחייהם של בני הנוער בתקופה ההתבגרות. מחד, הישגיהם הלימודיים והתנהגותם בבית הספר ממשיכים להשפיע על עתידם האקדמי והמקצועי. מאידך, החברים והקבוצה החברתית רותמים השפעה עצומה על התפתחותם הרגשית, החברתית והערכית.

דוח זה, שופך אור על היבטים מרכזיים הקשורים ללימודים ולחברים בקרב בני נוער בגילאי חטיבה עליונה. הוא מציג נתונים וממצאים ממחקר ייחודי ורחב היקף שנערך במשרד המדע, ובוחן את תפיסותיהם, התנהגויותיהם והאתגרים העיקריים שהם חווים בתחומים אלו.

לקט הממצאים שבדוח זה יכול לסייע להבנה מעמיקה יותר של חיי בני הנוער, ולתת כלים להורים, מורים וקובעי מדיניות לתמוך בהם במסגרת הלימודים והחברתית בצורה טובה יותר.

מאפייני המשיבים

מאפיינים דמוגרפיים כלליים

גל ו		גל ו		גל ו		
מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	
277	61%	350	78%	451	100%	סך הכל
						מגזר
185	67%	240	69%	314	70%	יהודי
92	33%	110	31%	136	30%	ערבי
						מגדר (בני נוער)
152	55%	189	54%	237	53%	נערות
125	45%	161	46%	213	47%	נערים

מאפיינים חברתיים כלכליים

גל ו		גל ו		גל ו		
מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	
						אשכול חברתי-כלכלי - יהודים
31	17%	40	17%	54	17%	1-3
82	44%	94	39%	116	37%	4-6
72	39%	106	44%	144	46%	7-9
						אשכול חברתי-כלכלי - ערבים
51	56%	59	54%	59	54%	1-3
39	42%	48	43%	48	44%	4-6
2	2%	3	3%	3	3%	7-9

גל ו		גל ו		גל ו		
מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	
						השכלה (הורים) - כלל המדגם
44	16%	51	15%	66	15%	ללא תעודת בגרות
98	37%	116	35%	149	34%	תעודת בגרות מלאה
92	34%	120	36%	154	36%	תואר ראשון/תעודה
33	12%	48	14%	64	15%	תארים מתקדמים
						השכלה (הורה) - יהודים
15	8%	20	8%	28	9%	ללא תעודת בגרות
65	35%	77	32%	104	33%	תעודת בגרות מלאה
77	42%	104	43%	131	42%	תואר ראשון/תעודה
28	15%	39	17%	51	16%	תארים מתקדמים
						השכלה (הורה) - ערבים
29	35%	31	33%	38	32%	ללא תעודת בגרות
33	40%	39	41%	44	37%	תעודת בגרות מלאה
15	18%	16	17%	23	20%	תואר ראשון/תעודה
5	6%	9	9%	13	11%	תארים מתקדמים

מאפייני המשיבים - המשך

מאפייני מידת דתיות

גל ו		גל ו		גל ו		
מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	
						הגדרה דתית (הורים) - יהודים
128	69%	163	68%	209	66%	חילוני/ת
32	17%	39	16%	59	19%	דתי/ה
25	14%	38	16%	46	15%	דתי/ה מאוד או חרדי/ת
						הגדרה דתית (הורים) - ערבים
0	0%	0	0%	0	0%	חילוני/ת
15	16%	20	18%	31	23%	דתי/ה
77	84%	90	82%	104	77%	דתי/ה מאוד או חרדי/ת

מדריך לקריאת לקט הממצאים

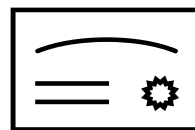
התרשימים מציגים נתונים מספריים באחוזים, כאשר:

- צבעים שונים מייצגים קבוצות שונות (לדוגמה: נערים/נערות או יהודים/ערבים)
- גלים I, II, III מייצגים את שלושת שלבי המחקר (גיל 15, 16, 17 בקירוב)
- בהשוואה בין הגלים השונים, גודל האוכלוסייה המוצגת מתייחס תמיד לגודל המדגם בגל האחרון. זאת מכיוון שהמחקר עוקב אחר אותם נחקרים לאורך זמן ומשווה את התפתחותם.
- שימו לב לנתונים המוצגים בתיבות מידע נפרדות ולהגדרות של מדדים המתארים את המשתנים השונים.

נושאי הדוח

תפיסת הישגים לימודיים

עמודים 6 - 8

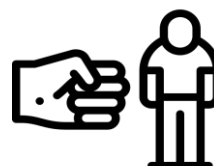

מאפייני תלמידאות

עמודים 9-10

התנהגות בריונית

עמוד 11

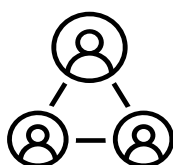
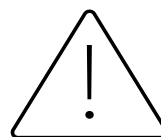

קורבן לבריונות

עמוד 12

מעגל הנטייה לסיכון

עמוד 13

מעטפת חברתית ומחברות הורית

עמוד 14

לימודים וחברים

תקציר ממצאים

תפיסת הישגים לימודיים

- עם ההתקדמות בגיל, ניכרת עלייה בשיעור הנערות במגזר היהודי שתפסו את עצמן כתלמידות טובות או טובות מאוד. תופעה דומה נצפתה אצל הנערים אך במידה פחותה.
- במגזר הערבי, שיעורים גבוהים יותר של נערות תופסות עצמן כתלמידות טובות בהשוואה לנערים. אך בקרב כלל בני הנוער במגזר הערבי התפיסה החיובית הולכת ויורדת עם הגיל.
- במגזר היהודי, מעל 95% מבני הנוער ציפו להשיג תעודת בגרות מלאה. במגזר הערבי, כ-90% מהנערות לעומת רק כ-70% מהנערים ציפו להשיג תעודת בגרות.

מאפייני תלמידאות

- ניכרת שכיחות נמוכה של הסתלקות משיעורים והיעדרות לא מוצדקת בקרב בני נוער בשני המגזרים.
- נערים בשני המגזרים נוטים מעט יותר להתנהגויות של הסתלקות משיעורים והיעדרות לא מוצדקת בהשוואה לנערות.

התנהגות בריונית

- בני הנוער נטו להעריך שחבריהם מעורבים בהתנהגות בריונית בשיעורים גבוהים יותר מאשר הם עצמם.
- שיעורים גבוהים בהרבה של נערים דיווחו על מעורבות בהתנהגויות בריוניות פיזיות ומקוונות בהשוואה לנערות.
- 22%-24% מהנערים לעומת 6%-9% מהנערות דיווחו על השתתפות בהטרדה פיזית או מקוונת.
- 34%-38% מהנערים לעומת 13%-18% מהנערות דיווחו על חבריהם כמשתתפים בהטרדה פיזית או מקוונת.

קורבן לבריונות

- נערים חווים אירועי בריונות מילולית ובריונות ברשת בשיעורים גבוהים יותר מנערות.
- כעשירית מכלל בני הנוער דיווחו שתמונה שלהם פורסמה בניגוד לרצונם, ללא הבדלים משמעותיים בין המגזרים או המגדרים.

מעגל הנטייה לסיכון

- רבע מהנערים לעומת 19% מהנערות דיווחו כי ביצעו מעשים מסוכנים כדי להוכיח יכולת או לחוש ריגוש.
- 44% מהנערים ו-26% מהנערות דיווחו על התנהגויות סיכון בקרב חבריהם - שיעורים גבוהים משמעותיים מהדיווח העצמי.

מעטפת חברתית ומעורבות הורית

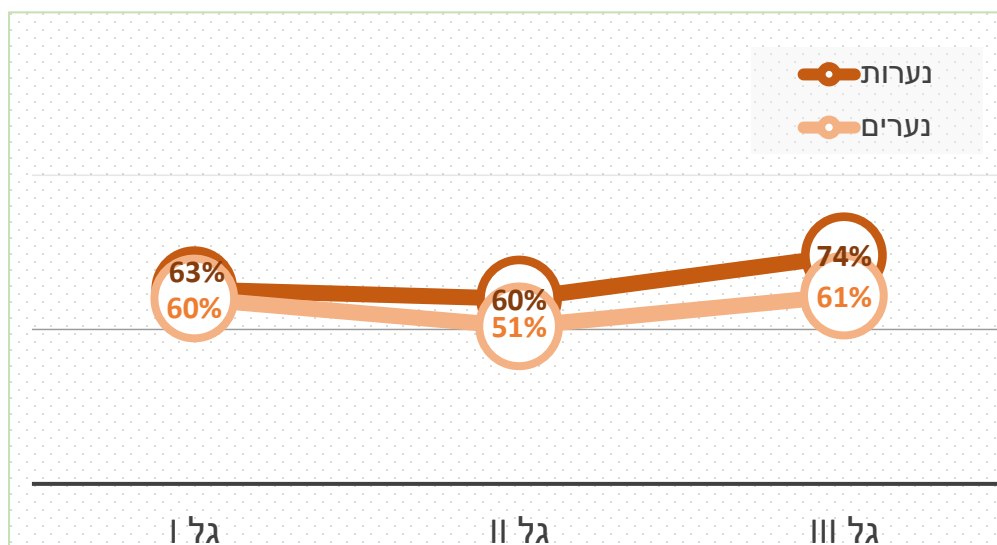
- מרבית בני הנוער דיווחו על תחושה של מערכת חברתית תומכת
- רובם המכריע של ההורים דיווחו על רמת מעורבות גבוהה בחיים הלימודיים והחברתיים של ילדיהם.

תפיסת הישגים לימודיים

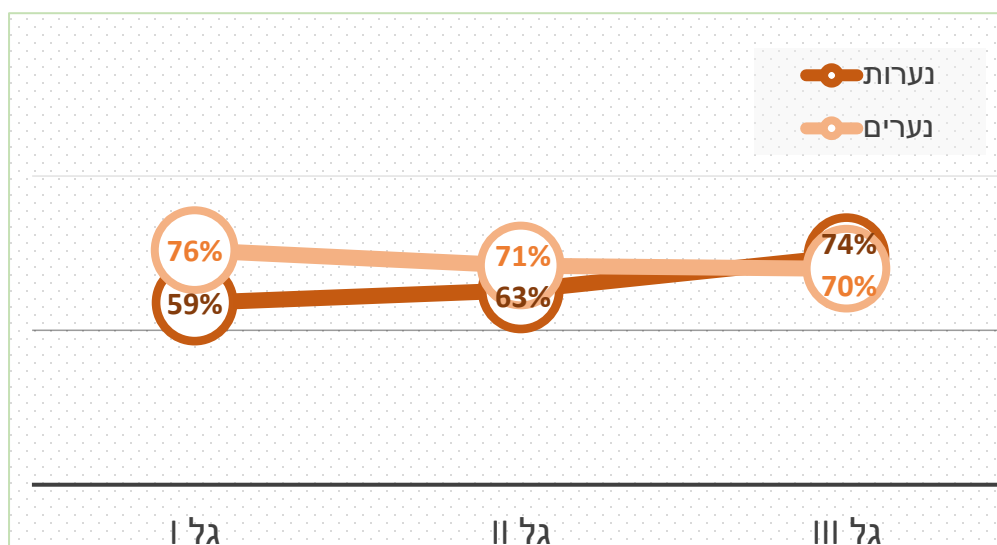
מגזר יהודי

איך היית מגדיר/ה את הישגיך בלימודים יחסית לתלמידים
האחרים בכיתתך?

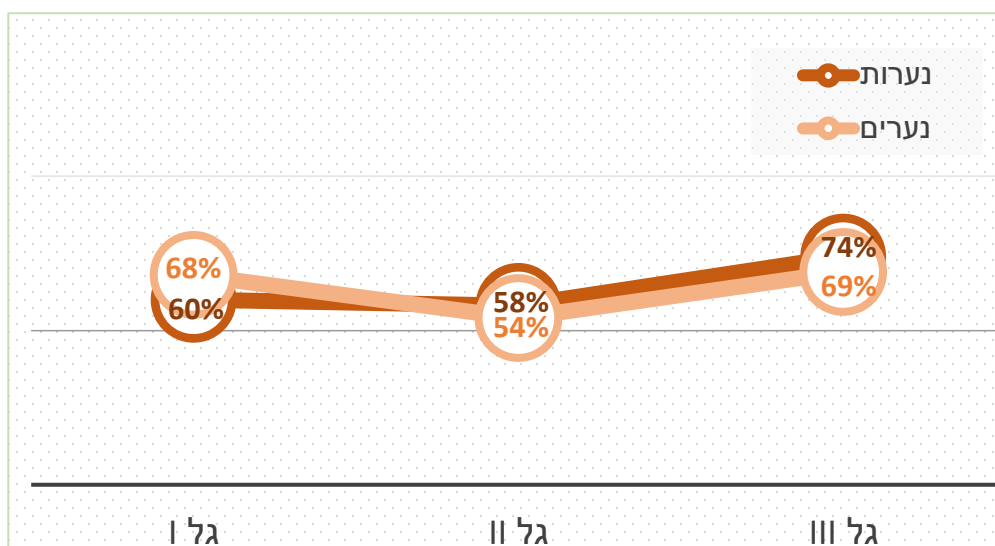
אחוזי המשיבים בעלי תפיסה חיובית ("אני תלמיד/ה טוב/ה-טוב/ה מאוד")

א
לשון

A
B C
אנגלית

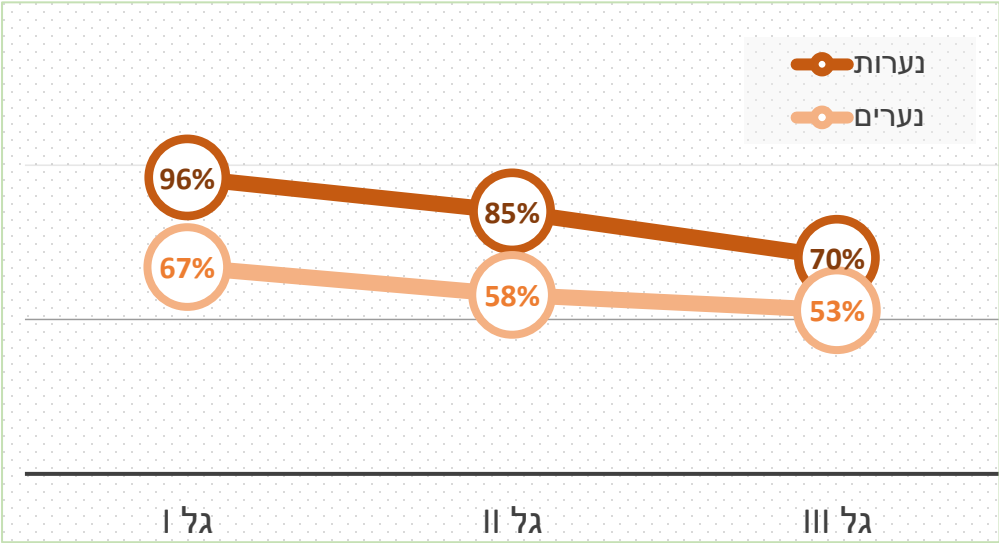
+ -
× ÷
מתמטיקה

תפיסת הישגים לימודיים

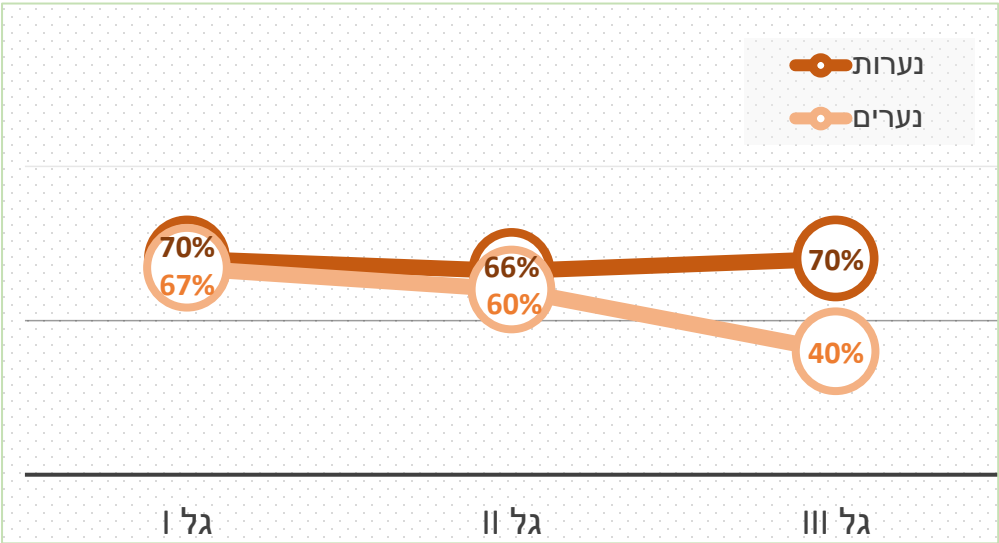
מגזר ערבי

איך היית מגדיר/ה את הישגיך בלימודים יחסית לתלמידים
האחרים בכיתתך?

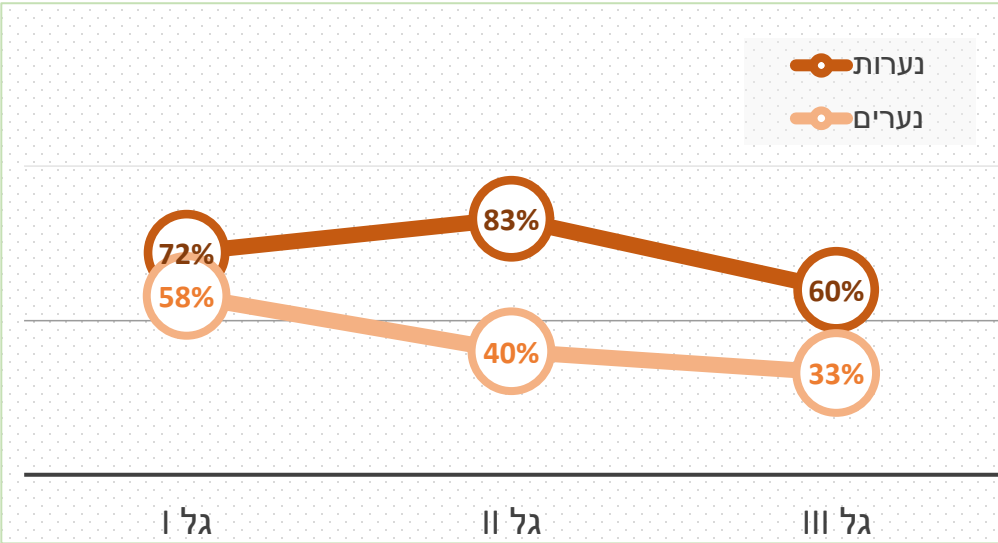
אחוזי המשיבים בעלי תפיסה חיובית ("אני תלמיד/ה טוב/ה-טוב/ה מאוד")

א
לשון

A
B C
אנגלית

+ -
× ÷
מתמטיקה

תפיסת הישגים לימודיים

- המשך -

התפיסה העצמית של בני הנוער לגבי הישגיהם הלימודיים היא חלון ראווה להערכה העצמית שלהם בתחום הלימודים. במגזר היהודי, ניכרת עלייה בשיעור הנערות שתפסו את עצמן כתלמידות טובות או טובות מאוד במקצועות השונים עם ההתקדמות בגיל. תופעה דומה נצפתה גם אצל הנערים, אם כי במידה פחותה.

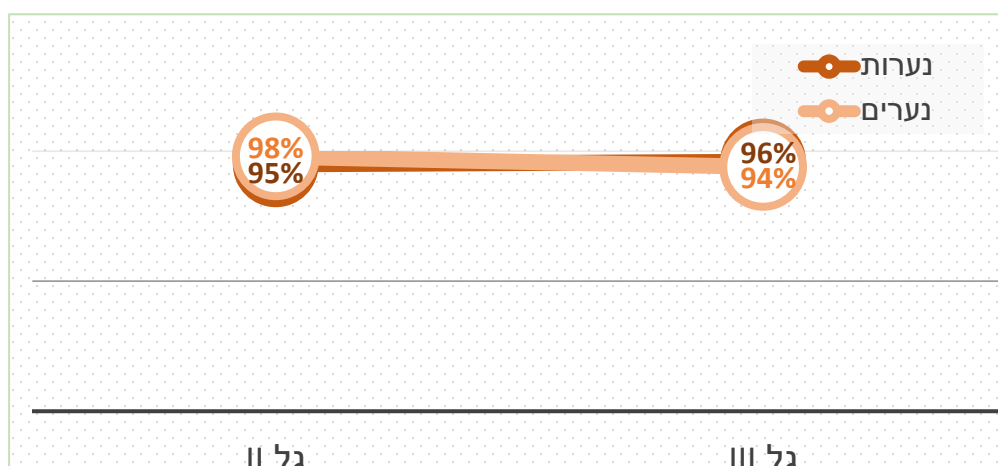
במגזר הערבי נרשמו שיעורים גבוהים יותר של נערות ונערים שתפסו את עצמם כתלמידים טובים, אך עם ירידה בשיעורים אלו ככל שהתקדמו בגיל ובשנות הלימוד. במגזר הערבי נמצא כי שיעורים גבוהים יותר של נערות תופסות עצמן כתלמידות טובות או טובות מאד, בהשוואה לנערים באותו מגזר.

ממצאים אלו יכולים להעיד על הבדלים בגורמים המשפיעים על הערכה עצמית לימודית בין שני המגזרים.

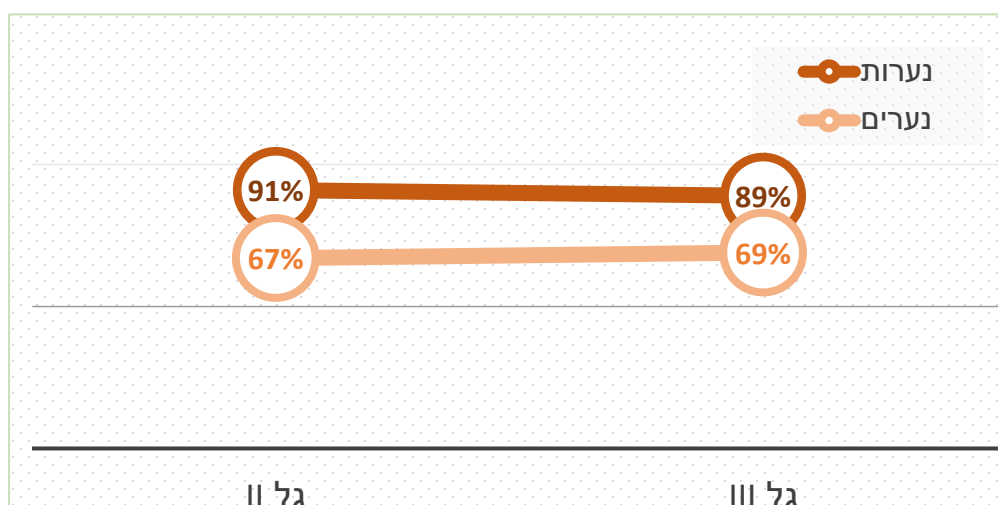
האם אתה מאמין/ה שתגיע/י לזכאות לתעודת בגרות מלאה?

אחוזי המשיבים שציינו כי ישיגו תעודת בגרות מלאה או טכנולוגית

מגזר יהודי

מגזר ערבי

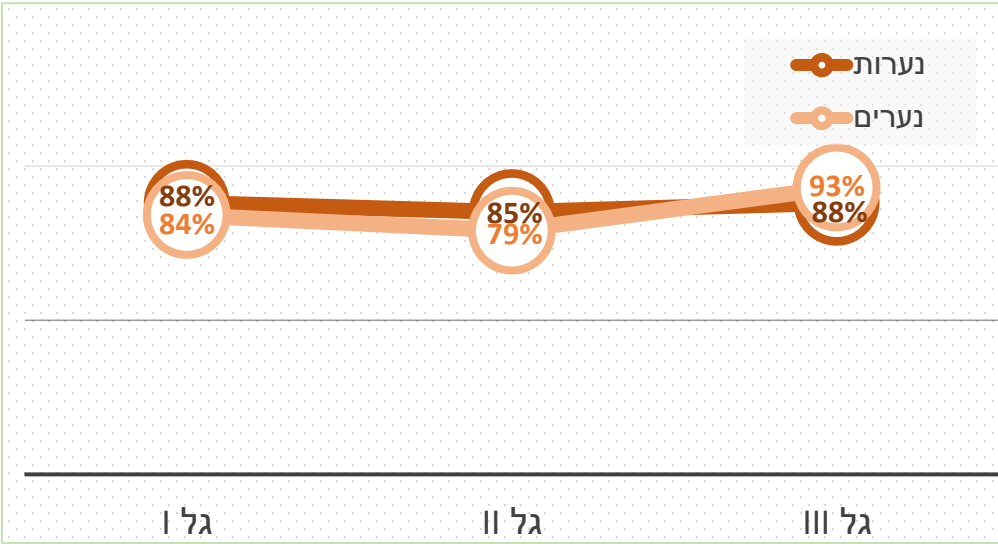

מרבית בני הנוער, במגזר היהודי, דיווחו על תפיסת מסוגלות לימודית גבוהה וציפיות להשיג תעודת בגרות מלאה (מעל ל-95% מהנשאלים). במגזר הערבי קרוב ל-90% מהנערות דיווחו על תפיסת מסוגלות לימודית כזו ורק כ-70% מהנערים דיווחו בצורה דומה.

מאפייני תלמידאות מגזר יהודי

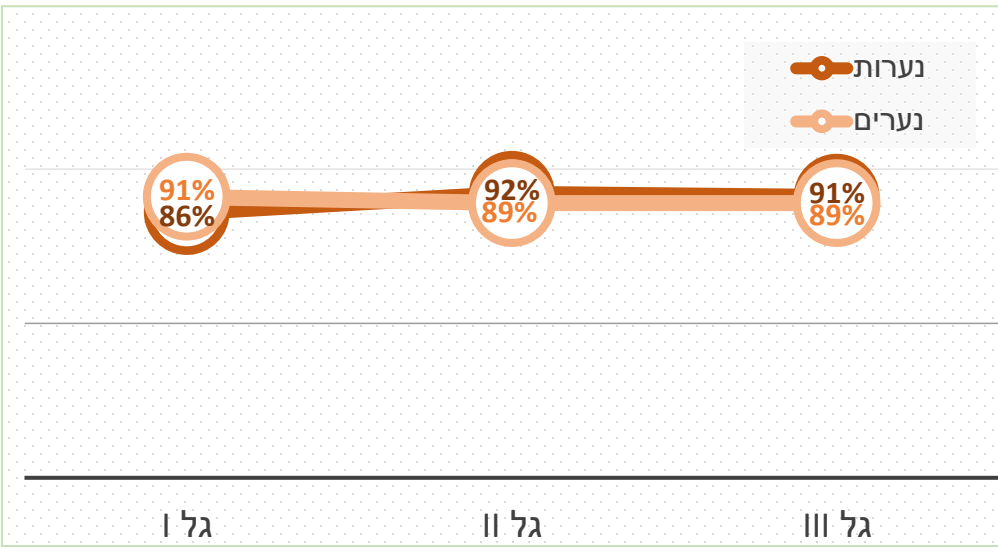
הסתלקות או הברזה משיעורים

אחוזי המשיבים "רק פעם או פעמיים" (לפי דיווחי בני הנוער)

היעדרות לא מוצדקת מביה"ס למשך יום שלם

אחוזי המשיבים "רק פעם או פעמיים" (לפי דיווחי בני הנוער)

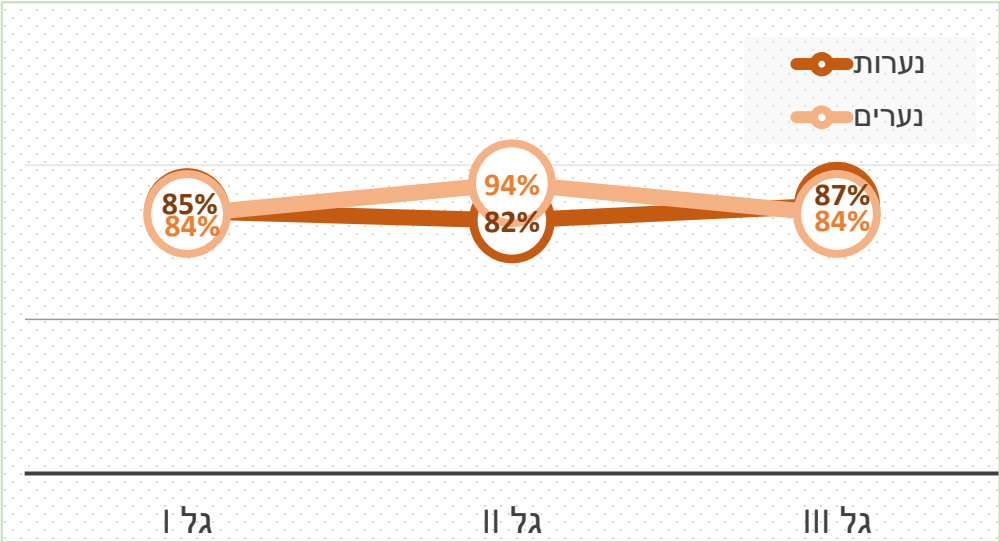

בהתבוננות על התנהגויות תלמידאות מאתגרות כמו הסתלקות משיעורים והיעדרות לא מוצדקת מבית הספר, ניכרת שכיחות נמוכה של התנהגויות אלו בקרב הנערות והנערים המגזר היהודי, כאשר נערים נוטים קצת יותר להתנהגויות אלו בהשוואה לנערות (הבדלים קטנים מאד).

מאפייני תלמידאות מגזר ערבי

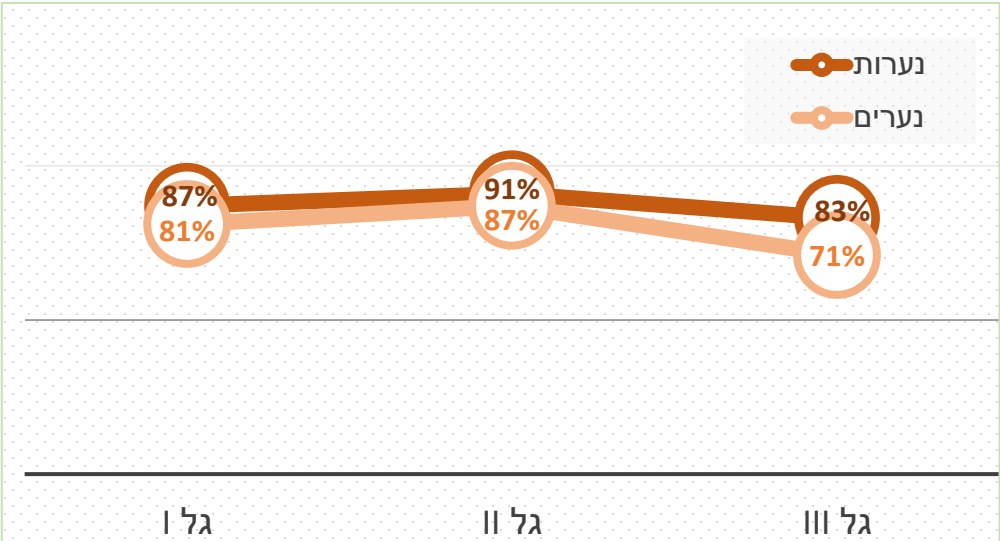
הסתלקות או הברזה משיעורים

אחוזי המשיבים "רק פעם או פעמיים בשנה" (לפי דיווחי בני הנוער)

היעדרות לא מוצדקת מביה"ס למשך יום שלם

אחוזי המשיבים "רק פעם או פעמיים בשנה" (לפי דיווחי בני הנוער)

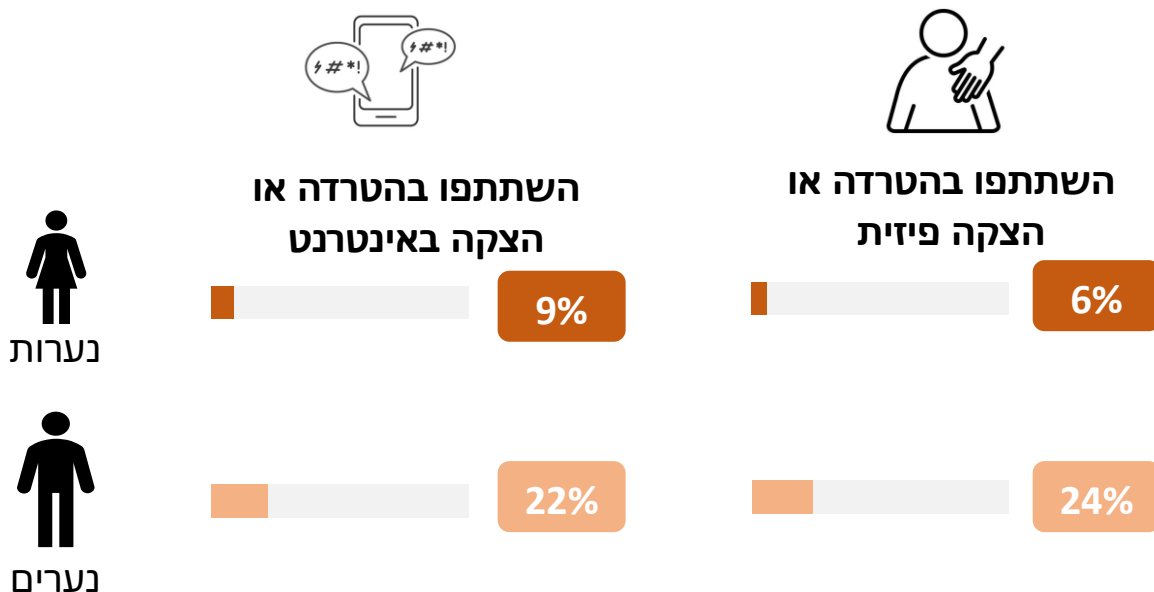

גם בקרב תלמידי המגזר הערבי, ניכרת שכיחות נמוכה של התנהגויות המייצגות חוסר תלמידאות בקרב הנערות והנערים, כאשר נערים נוטים קצת יותר להתנהגויות אלו בהשוואה לנערות (הבדלים קטנים מאד).

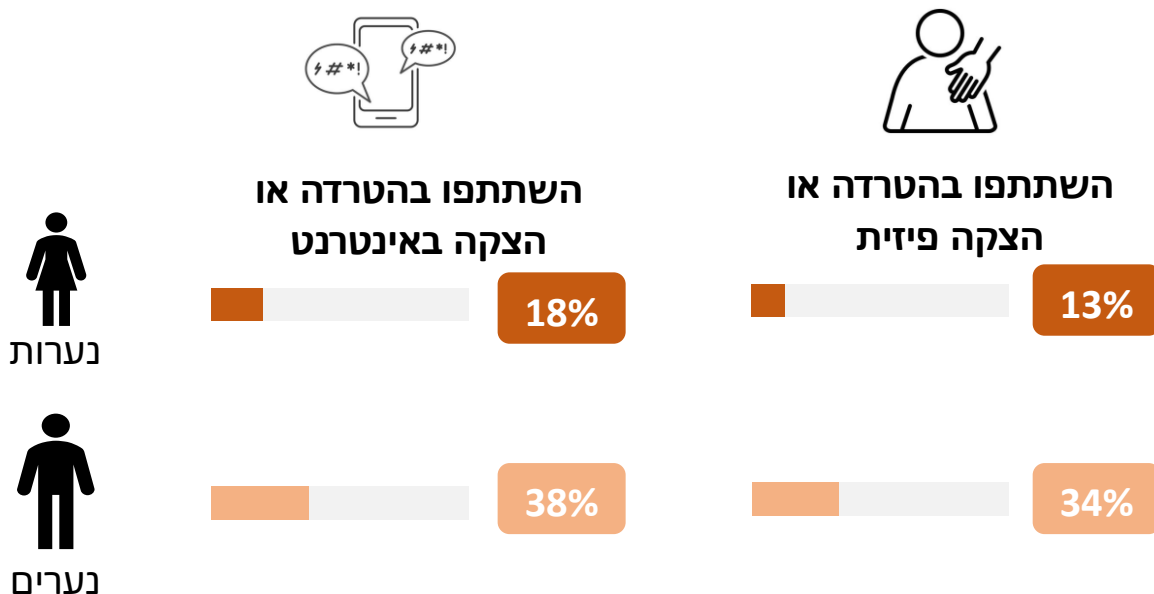
התנהגות בריונית

*הנתונים מתייחסים לגל השני - מוצגים אחוזי המשיבים שלקחו חלק באירוע **לפחות פעם אחת בשנה**.

דיווח בני הנוער על עצמם

דיווח בני הנוער על חבריהם הטובים

מהממצאים עולות שתי תופעות בולטות הקשורות להתנהגות בריונית של בני נוער. ראשית, ניכרת הטיית הנורמה החברתית - בני הנוער נוטים להעריך כי חבריהם מעורבים בהתנהגות בריונית במידה רבה יותר מאשר הם עצמם. תופעה זו נובעת משילוב של חוסר מודעות עצמית להתנהגות הבריונית שלהם עם ההטיה הקוגניטיבית המכונה "הטיית הנורמה החברתית" - הנטייה לתפוס את התנהגות האחרים כחורגת מהנורמה יותר מההתנהגות העצמית.

בנוסף, קיים פער מגדרי משמעותי - אחוזים גבוהים בהרבה של נערים בהשוואה לנערות דיווחו על מעורבות עצמית ושל חבריהם הקרובים בהתנהגויות בריוניות פיזיות ומקוונות. ממצא זה ממחיש באופן ברור כי התנהגות בריונית היא תופעה שכיחה יותר בקרב נערים, הן בהתבסס על דיווח עצמי והן על דיווח אודות קבוצת החברים הקרובה.

הממצאים היו דומים גם בפילוח לשני המגזרים.

קורבן לבריונות

*הנתונים מתייחסים לגל השלישי ומוצגים אחוזי המשיבים שחוו את התופעה **לפחות פעם אחת בשנה**.

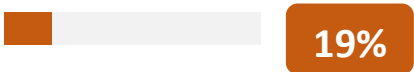
חוו בריונות רשת
(דחייה מקבוצה ו/או
הודעה פוגענית)

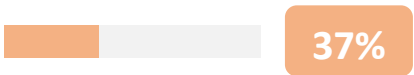
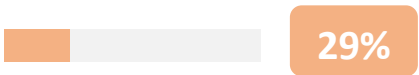
חוו בריונות מילולית
(קללות ו/או לעג)

נערות

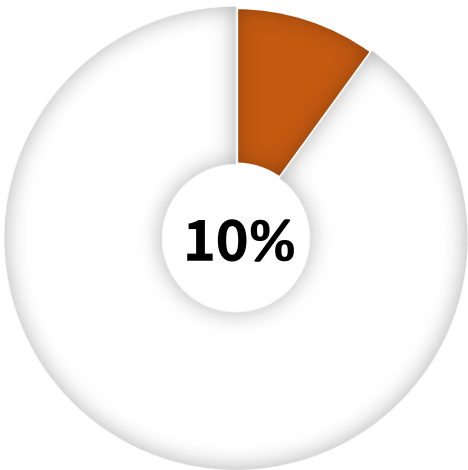

נערים

דיווחו כי תמונה שלהם פורסמה בניגוד לרצונם

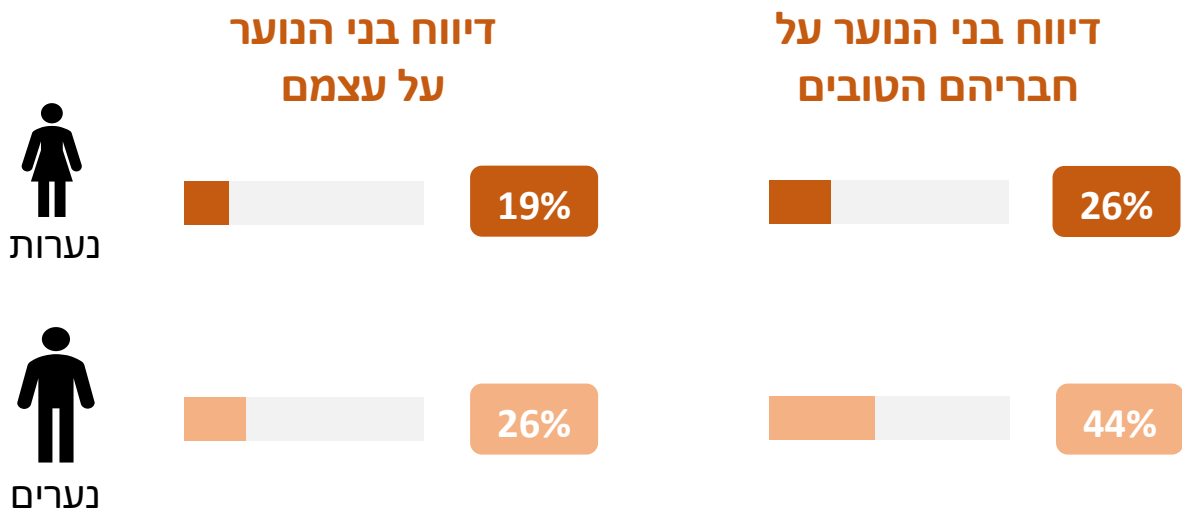
ללא הבדל משמעותי בפילוח לפי מגדר ומגזר

בהתמודדות עם חויית בריונות, נמצא כי נערים חווים אירועי בריונות מילולית ואירועי בריונות ברשת בשיעורים גבוהים יותר מנערות. כעשירית מכלל בני הנוער שהשתתפו במחקר דיווחו כי תמונה שלהם פורסמה בניגוד לרצונם, ללא הבדלים משמעותיים בין המגזרים או המגדר.

מעגל הנטייה לסיכון

*הנתונים מתייחסים לגל השני ומוצגים אחוזי המשיבים בדיווחו כי עשו מעשה מסוכן רק כדי להוכיח שהם מסוגלים או רק כדי להרגיש "איך זה", לפחות פעם אחת בשנה.

תופעת "מעגל הנטייה לסיכון" - נטילת סיכונים מכוונת כדי להוכיח יכולות או לחוש ריגוש, היא דוגמה נוספת להבדלים מגדריים בקרב בני נוער. בדיווח העצמי, כרבע מהנערים ציינו כי ביצעו מעשים מסוכנים לצורך זה, בהשוואה לרק כחמישית מהנערות. פער זה עשוי להעיד על הבדלים מגדריים באשר לתפיסת הסיכון וחיפוש ההרפתקאות.

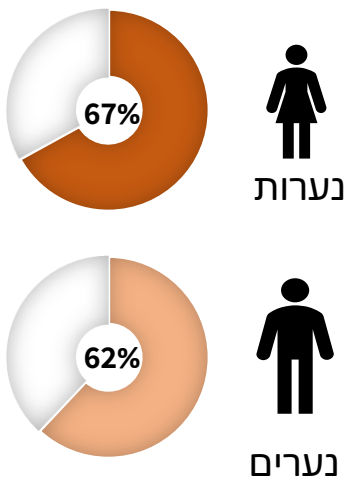
כאשר התבקשו לדווח על חבריהם הקרובים, הופיעה שוב הטיית הנורמה החברתית שתוארה קודם - הנטייה לראות את התנהגות האחרים כחריגה מהנורמה יותר מההתנהגות העצמית. האחוזים המדווחים של נערים ונערות על חבריהם שלקחו סיכונים היו גבוהים אף יותר מאלו שדווחו על עצמם. הטיה קוגניטיבית זו מובילה לתפיסה מוגזמת של התנהגויות סיכון בקבוצת החברים הקרובה.

מעטפת חברתית ומעורבות הורית בתחום הלימודי - חברתי

לצורך בחינת המעטפת החברתית של בני הנוער ומעורבות הוריהם בתחום הלימודי-חברתי, יצרנו מדד לכל אחד מהנושאים. הנתונים התרשימים מייצגים את אחוזי המשיבים בעלי ממוצע היגדים הגבוה או שווה לציון 4. (בסולם 1-5).

מדד מעטפת חברתית

פילוח לפי מגדר

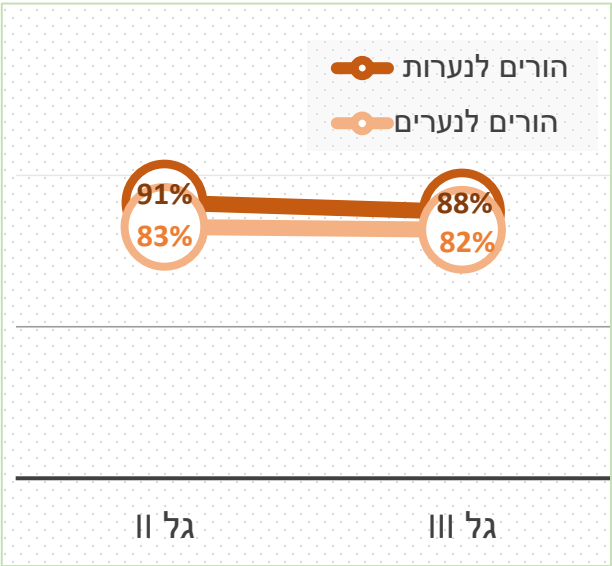

ההיגדים שנכללו במדד המעטפת החברתית

- ☐ אני יכול/ה לסמוך על החברים שלי כשדברים משתבשים
- ☐ יש לי חברים איתם אני יכול/ה את רגעי השמחה והעצב שלי
- ☐ קל לי לשוחח עם החברים שלי על דברים שמטרידים אותי

מדד מעורבות הורית בממד הלימודי

לפי דיווחי ההורים

ההיגדים שנכללו במדד מעורבות הורים בממד הלימודי

לפי שאלון הורים

- ☐ אנחנו מתעניינים במה שקורה לילדים בביה"ס
- ☐ אנחנו מוכנים לילדים בשיעורי הבית
- ☐ אם יש לילדים בעיות בביה"ס אנחנו מוכנים לעזור להם
- ☐ אנחנו מוכנים לבוא לביה"ס לשוחח עם המורים
- ☐ אנחנו מעודדים את הילדים להצליח בביה"ס

מרבית בני הנוער דיווחו על תחושה של מערכת חברתית תומכת. שיעור גבוה יותר מעט של נערות חשו שיש להן מעטפת חברתית משמעותית, בהשוואה לנערים.

כאשר הורי בני הנוער נשאלו על מעורבותם בתחום הלימודי-חברתי של ילדיהם, רובם המכריע דיווחו על רמת מעורבות גבוהה. קרוב ל-90% מהורי הנערות וכ-80% מהורי הנערים דיווחו שהם מעורבים בצורה משמעותית בחייהם הלימודיים והחברתיים של ילדיהם.